

RIZNICA MEĐIMURJA – NOVI MUZEJ NEMATERIJALNE BAŠTINE

MAŠA HRUSTEK SOBOČAN □ Muzej Međimurja Čakovec, Čakovec

sl.1. Grb obitelji Zrinski od 1546. godine

sl.2. Riznica Međimurja.

Autor fotografije: Aleksandar Novak, 2021.

sl.3. Stari grad Zrinskih u Čakovcu.

Autor fotografije: Denis Perčić

Autori postava

Koncept muzejskog postava verificiralo je Hrvatsko muzejsko vijeće pri Ministarstvu kulture i medija te mu time dalo dodatnu stručnu težinu i vrijednost. Na njemu su radile kustosice Maša Hrustek Sobočan, Janja Kovač i Ana Šestak, zajedno i ostalim projektantima: Mladenom Ahmetović Štemberger, Darijem Iričaninom, Igorom Galovićem, Ivanom Crnošija Galović, Zlatkom Jelačićem, Darkom Babićem, Zdravkom Krasićem i Filipom Horvatom.

Novi muzej službeno je otvorio premijer Andrej Plenković na završnoj konferenciji projekta 13. srpnja 2021., u prisutnosti ministrice kulture Nine Obuljen Koržinek.

Kompleks Staroga grada Zrinskih u Čakovcu (sl.2.,3.)

Kompleks Staroga grada Zrinskih u Čakovcu najveći je profani spomenik Međimurske županije sa statusom zaštićenoga nepokretnog kulturnog dobra od nacionalnog značenja za Republiku Hrvatsku. Nalazi se na Listi zaštićenih kulturnih dobara pod brojem Z-908 te na Listi kulturnih dobara nacionalnog značenja pod brojem N-23. Kompleks se sastoji od vanjskih obrambenih zidina (fortifikacije) sa snažnim bastionima i od središnje palače čija četiri krila formiraju unutrašnje dvorište. Ime Zrinski dobio je prema poznatoj obitelji hrvatskih banova i neustrašivih ratnika – branitelja granica ugarsko-hrvatskog kraljevstva od prodora Osmanlija. Razdoblje vladavine obitelji Zrinski na području Međimurja (1546. – 1671.), s njihovim vladajućim predstavnicima Nikolom IV. Sigetskim, Jurjem IV., Jurjem V., Nikolom VII. Čakovečkim i Petrom Zrinskim, razdoblje je nacionalnoga i

intelektualnog osvješćivanja i vrijeme kada je čakovečki grad poznat u cijeloj Europi. Od srednjovjekovne utvrde koju su tu zatekli Zrinski su stvorili modernu renesansnu palaču s čvrstim vanjskim obrambenim bedemom.

S novim sustavom polukružnih kula i bastiona opasanih dvostrukim opkopima napunjenim vodom, posjed je bio neosvojiv. Nakon vladavine Zrinskih Međimurjem su gospodarili grofovi Althan u 18. i grofovi Feštetići u 19. te početkom 20. stoljeća. Osim potpune rekonstrukcije dvorca za vladavine Zrinskih, središnja je palača još jedanput temeljito obnovljena sredinom 18. stoljeća, u doba vladavine grofova Althan te je poprimila renesansno-barokni izgled. Stari je grad stoljećima bio središte aktivnoga gospodarenja cijelom međimurskom regijom, a danas, bremenit sjećanjima na povijesne događaje i ličnosti koje su njime gospodarile, stoji kao simbol sjećanja i mjesto očuvanja cijele međimurske povijesti. Od 1954. u Starom gradu djeluje Muzej Međimurja Čakovec. Klasični stalni postav toga zavičajnog muzeja postavljen je unutar glavne palače i prezentira arheološke, etnografske, povijesne i kulturno-povijesne zbirke, uključujući i likovnu galeriju sa salonom za povremene izložbe. U 2021. otvorili smo novu muzejsku jedinicu – Riznicu Međimurja, koja se prostire na dodatnih 2400 m².

Projekt rekonstrukcije i revitalizacije Staroga grada Zrinskih (sl.4. i 5.)

U srpnju 2021. u fortifikaciji Staroga grada službeno smo otvorili muzej nematerijalne baštine pod imenom Riznica Međimurja. Muzejski postavi Riznice osmišljeni su i izvedeni u sklopu projekta *Rekonstrukcija i revitalizacija fortifikacije Starog grada Čakovec u Muzej nematerijalne baštine*. Projekt je sufinanciran iz Europskog fonda za regionalni razvoj (EFRR-a), iz operativnog programa *Konkurentnost i kohezija 2014. – 2020. / Investicijska potpora u kulturu i očuvanje baštine*. Ukupna vrijednost projekta i iznos sufinanciran iz Europskog fonda za regionalni razvoj (EFRR-a) iznosi 40 802 742,56 HRK, od čega sredstva EU-a čine 34 682 280,40 HRK (85 %). Ostalih 15 % financirao je glavni investitor – Međimurska županija, koja je izdvojila i dodatna sredstva za troškove statičke sanacije. Projekt se provodio u partnerstvu s Javnom ustanovom za razvoj Međimurske županije REDEA, Muzejom Međimurja Čakovec i Turističkom zajednicom Međimurske županije. Razdoblje provedbe projekta bilo je od 1. svibnja 2017. – 30. lipnja 2021.

sl.4. Fortifikacija Starog grada Čakovec za vrijeme trajanja radova, 2018.

Autorica fotografije: Maša Hrustek Sobočan

sl.5. Fortifikacija Starog grada pri kraju radova 2021.

Autorica fotografije: Maša Hrustek Sobočan

Riječ je o financijski najvrjednijem projektu ulaganja u kulturnu baštinu na području Međimurske županije, ali i izvedbeno najzahtjevnijem projektu. Obnova građevinskih struktura koje datiraju od 16. do 18. stoljeća donijela je i niz nepredviđenih problema, izazova i troškova koje je bilo potrebno rješavati u hodu, u tijesnoj suradnji s nadzornim tijelom, projektantom, statičarom, konzervatorom i izvođačima. Uz potpunu građevinsku obnovu, odrađena je i statička sanacija fortifikacije i bedema, koja se pokazala iznimno važnom tijekom potresa što su nedavno pogodili naše područje.

Obnovom su postignuti ovi ciljevi:

- rekonstruirana je i revitalizirana fortifikacija Staroga grada Čakovca površine 2426 m²
- rekonstruiran je faksimil srušene barokne zgrade iz 18. stoljeća površine 764 m²
- osnovan je i opremljen namještajem, izlošcima i inovativnim tehnološkim rješenjima novi muzej nematerijalne baštine pod imenom Riznica Međimurja
- opremljena je suvenirnica i dodatni komercijalni sadržaj (café bar pod zvonikom)
- opremljeni su prostori za dodatne edukativne sadržaje (izložbe, konferencije i radionice)
- napravljena je prilagodba za osobe s invaliditetom, s naglaskom na osobe smanjene pokretljivosti te za slijepu i slabovidne osobe (podizna platforma, dizalo, linije vodilje, višejezični opisi postava i katalozi na Brailleovu pismu, višejezični audiovodiči, taktilne mape).

Već samom vanjskom obnovom fortifikacije cijeli kompleks dobiva na vrijednosti, a kreiranjem dodatnog sadržaja – muzeja nematerijalne baštine, povećava se mogućnost korištenja cijelog kompleksa i stvaranja novih sadržaja i kulturno-turističkog proizvoda.

Inovativna rješenja u obnovi (sl.6. i 7.) (sl.8.,9.,10.,11.)

Projektom obnove implementirana su i neka suvremena arhitektonska rješenja poput staklene nadstrešnice iznad terase glavnog bastiona te oblaganje vanjskog stubišta uz sjeverni bočni bastion čeličnom opnom. Terasa središnjeg bastiona ima funkciju vanjskoga natkrivenog višenamjenskog prostora (kafić i prostor za

sl.6. Oznake za slijepe i slabovidne.
Autorica fotografije: Maša Hrustek Sobočan

sl.7. Koso podizna platforma. Riznica
Međimurja.

Autor fotografije: Sven Kramar

javna događanja) s ulazom u toranj – vidikovac. Nova nadstrešnica nad terasom izrađena je od drvenih lameliranih nosača i pokrivena staklenim pločama. Vidljivi rubni dio podgleda te nadstrešnice, koji se nalazi iznad grudobrana, obložen je pločama od inoksa u crnoj boji, sa završnom reflektirajućom obradom, što mu daje efekt crnog stakla. Novodograđeno je stubište armiranobetonsko, a zidovi i krov stubišta obloženi su corten čelikom. Njegovo je svojstvo da se prirodno patinira pod utjecajem promjena vlažnosti zraka te na površini stvara patinu boje hrđe. Corten čelik posljednjih se godina upotrebljava kao završni i ukrasni materijal umjesto klasične fasade. Iskoristili smo i mogućnost rezanja materijala te je pročelje vanjskog plašta stubišta perforirano u obliku uvećanog logotipa novog muzeja. Logotip Riznice Međimurja ima oblik simboličkog ključa koji se sastoji od sitnih točaka zlatne boje centriranih u kružnicu. Taj dio u likovnom izričaju prenosi mnoštvo nematerijalne baštine i njezinih nositelja. Ključ otključava Riznicu Međimurja i baštinu Međimurja koja je u njoj prezentirana. Logotip korespondira s prilagodbom muzeja slijepim i slabovidnim osobama, pa je u tom smislu i dio logotipa koji nosi naziv Riznica Međimurja zamijenjen Brailleovim pismom.

Metoda interpolacije, tj. uvođenja suvremenih materijala u već postojeću povijesnu strukturu načelo je revitalizacije baštine u arhitekturi koja se u Europi prakticira još od sredine 20. stoljeća i toga se ne trebamo bojati. Svaki je zahvat dobio prethodno odobrenje konzervatorske struke.

Muzej Riznica Međimurja

Veći dio prostora obnovljene fortifikacije iskorišten je za muzejske sadržaje.

Novi je muzej orijentiran na očuvanje, interpretaciju i promociju međimurske baštine te obuhvaća nasljeđe, tradiciju, usmenu predaju, znanja i vještine. Muzej je i inovativan, moderan, tehnološki osviješten, društveno odgovoran, prijateljski orijentiran prema svim socijalnim skupinama, posebice svojom pristupačnošću za slijepe i slabovidne osobe. Prostire se kroz prizemlje i prvi kat manjega sjevernog bastiona i zgrade koja ga povezuje s glavnim bastionom. Smjer kretanja posjetitelja kroz muzej počinje od gornjeg kata naniže.

Minijature – stalni postav 1. kata

Na prvom katu postava muzeja nematerijalne baštine – Riznice Međimurja pod zajedničkim nazivom *Minijature* prezentirana su sva zaštićena nematerijalna kulturna dobra koja nalazimo na području Međimurja te vjerovanja i predaje kao oblik usmenopredajne baštine tog područja.

Kako je to lijepo objasnila kustosica Janja Kovač, autorica muzeološke koncepcije *Minijatura*, koncept postava temelji se na pojmu „malog čovjeka“, onoga kojega se u povijesnim knjigama najčešće ne spominje i čiji portreti ne vise u svjetskim galerijama, „malog čovjeka“ koji nije nosio zlatne predmete, ali jest ispirao zlato. Nije u vazama imao raskošne aranžmane s pravim cvijećem, već je sam izrađivao cvjetice od papira. Nije okupljao obrazovane glazbenike u svom domu, na privatnom muziciranju, ali je pjevao od srca i u svakoj prilici. Kroz priču o zaštićenim nematerijalnim dobrima ispričali smo priču o svakodnevici „malih ljudi“ nekad i danas. U baštinskom svijetu kao da vrijedi pravilo „što starije, to vrijednije“. Nematerijalna baština preokreće to pravilo i traži „sad“, a ne „nekad“.

Živi ljudi, nositelji vještina, suvremena su verzija minijaturista iluminatora iz vremena ručnog prepisivanja knjiga. Svaki je nositelj majstor, a njegov proizvod minijaturno umjetničko djelo. Iz tog promišljanja proizlazi i naziv postava – *Minijature*.

Prezentirano je 15 nematerijalnih kulturnih dobara upisanih u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, od kojih su dva upisana i na Reprezentativnu listu nematerijalne baštine čovječanstva UNESCO-a: medičarski obrt

na području sjeverozapadne Hrvatske; umijeće izrade tradicijskih dječjih igračaka s područja sjeverozapadne Hrvatske (upisano i na UNESCO-ovu listu); međimurska popevka – tradicijski napjev Međimurja (upisana i na UNESCO-ovu listu); svetomarska mikrotoponimija; štrigovska skupina govora; tradicijsko lončarstvo na području sjeverozapadne Hrvatske; tradicijsko umijeće izrade čipke na području Svete Marije; umijeće izrade i sviranja cimbalu u Podravini, Međimurju i Hrvatskom zagorju; umijeće izrade tradicijske pokladne maske *pikač*; umijeće izrade tradicijskoga božićnog nakita – *kinč*; umijeće izrade nakita – božićnog lusteru na području sjeverozapadne Hrvatske; umijeće sviranja na tamburama farkašicama u sjevernoj i sjeverozapadnoj Hrvatskoj; umijeće vađenja zlata – zlatarenje u Međimurju te kotoripska skupina govora. (sl.12., 13.)

Nematerijalna umijeća i vještine predstavljena su predmetima, digitaliziranim verzijama muzejske građe te rezultatima istraživanja o njihovu izvedbenom aspektu. Postav je podijeljen u cjeline po sobama te je popraćen tekstualno-slikovnim mapama na zidovima, audiozapisima, digitaliziranim tekstovima, animacijama, ilustracijama i kvizovima na *multitouch* kioscima, hologramskom projekcijom te u svakoj prostoriji s izbočenim zidnim

sl.8. Staklena nadstrešnica ispod tornja.
Autorica fotografije: Maša Hrustek Sobočan

sl.9. Staklena nadstrešnica.
Autor fotografije: Denis Perčić

sl.10. Stubište obloženo corten čelikom s perforacijom u obliku logotipa Riznice Međimurja.

Autor fotografije: Aleksandar Novak

sl.11. Suvenirnica u Riznici Međimurja.
Autor fotografije: Silvio Benč

sl.12. Zlatna prašina kao rezultat zlatarenja na rijeci Muri. Časopis Meridijani

sl.13. Neven Kolarić na cimbulama. Autor fotografije: Denis Perčić

sl.14. Hologram uskršnjeg jajeta. Autor fotografije: Silvio Benč

sl.15. Digitalizirani sadržaj. Autor fotografije: Silvio Benč

sl.16. Izvlačni paneli. Autor fotografije: Silvio Benč

sl.17. Inovativna muzeološka prezentacija građe – čamac u ogledalu. Autor fotografije: Silvio Benč

postamentom sa zapisom o glavnoj temi svake sobe i opisom izdvojenog predmeta na brajici. Uz sve ostale predmete nalaze se naljepnice s kodom uz pomoć kojega slijepe i slabovidne osobe očitavaju zvučne zapise na audiovodiču. Namještaj postava osmišljen je ciljano interaktivno, pa tako posjetitelj može izvlačiti pojedine ladice, panele i dijelove ormara unutar kojih se skrivaju određeni predmeti. Promišljanje muzeološke koncepcije odvelo nas je i u borbu s funkcionalnošću prostora te su iz racionalne potrebe nastala i neka inovativna muzeološka rješenja. Jedno je takvo smještanje dravskog čamca (šajke) u minijturni prostor, što smo riješili na način da je replika čamca samo dopola izvedena, a na presjeku je uglavljeno zrcalo koje ga u izravnom pogledu duplira i daje njegovu sliku u realnoj veličini. (sl.14., 15., 16., 17., 18.)

Na dio postava o zaštićenim kulturnim dobrima nastavlja se dio o usmenoj tradiciji. U njemu su prezentirane vrlo žive i intrigantne priče o nadnaravnim bićima poput svečara, dravskih i murskih deklica i vila, vodenjaka, vraga, pesjaneka. Postojanje tih bića duboko je povezano s okolišem i prirodnim pojavama s kojima su se ljudi na međimurskom području susretali. Vizualno je vrlo atraktivno svjetleće stablo svijeta i animacija preko cijelog zida koja prezentira mit o Mari i sv. Jurju. I jedno i drugo dio su tema slavenskoga pretkršćanskog svjetonazora, na što se nadovezuju i naše lokalne međimurske legende. Dio postava posvećen je predaji o zmaju Pozoju koja još uvijek živi u Međimurju. U prezentaciji legende o Pozoju također smo se drznuli na dosad neviđeno muzeološko rješenje unutar nekoga stalnog postava – na dekonstrukciju legende. Pojedini dijelovi Pozoja pojavljuju se na različitim mjestima Riznice i autorsko su djelo kipara Matije Fila. Na točki prelaska iz prezentacije umijeća u dio s temom predaja dočekuje nas Pozojev golemi brončani rep koji izlazi iz

zida i posjetiteljima je dopušteno na njemu sjediti i fotografirati se. Poželjno je čak da ga diraju, pogotovo vrh repa koji „donosi sreću”, kako bi s vremenom površina skulpture mjestimično dobila svjetliju i sjajniju patinu. Već iza zavoja pri prolasku posjetitelja senzorski se uključuje elektromotor koji pokreće Pozojevo tijelo na gornjem zidu, zbog čega se krijušti kojima je ono prekriveno počinju micati u suprotnim smjerovima. Efekt je

za većinu posjetitelja pozitivno iznenađujući. Na terasi malog bastiona, na svjetlarniku prostorije niže, nalazi se golemo Pozojevo oko. Oko noću svijetli i ima kapak koji ga zatvara. U posljednjoj prostoriji postava nalazi se pak mračni labirint, tj. Pozojeva simbolična nastamba ispod zemlje u kojoj na jednom dijelu pod nogama osjećate potres. To je dio legende prema kojoj Pozoj izaziva trešnju i podrhtavanje tla kad se ljut probudi. Riječ je o

implementaciji 4D tehnologije o doživljaju vibracija, zvukova i svjetlosnih efekata. U tom su dijelu i predimenzionirana taktilna Pozojeva krila od tekstila, koja posjetitelji također mogu dirati. (19., 20.)

Stoljeća utvrde

Iz gornjeg se postava preko novoizgrađenog stubišta izlazi iz zgrade i ponovo ulazi u postav koji se proteže prizemljem. Tema donjeg dijela postava naslova *Stoljeća utvrde* uvjetovana je prostornom izvornom namjenom utvrde čakovečkoga Staroga grada iz vremena kada su u njoj bile smještene tamnice, oružje i oprema, stanovi za vojsku, konjušnice i drugi slični prostori. Postav je podijeljen na ove interpretacijske cjeline: *Razvoj oružja i opreme i sustav obrane čakovečke utvrde od 13. do 17. stoljeća*; *Zatvorenici u čakovečkome Starom gradu od 16. do sredine 20. stoljeća*; *Život u čakovečkome Starom gradu*; *Vojni pohodi međimurskih feudalnih gospodara*; *Obrambeni sustav na rijeci Muri u 16. i 17. stoljeću*.

sl.18. Mogućnost preslušavanja audio zapisa.
Autor fotografije: Silvio Benč

sl.19. Rep zmaja Pozoja – dekonstruirana legenda o zmaju Pozoju.
Autor fotografije: Silvio Benč

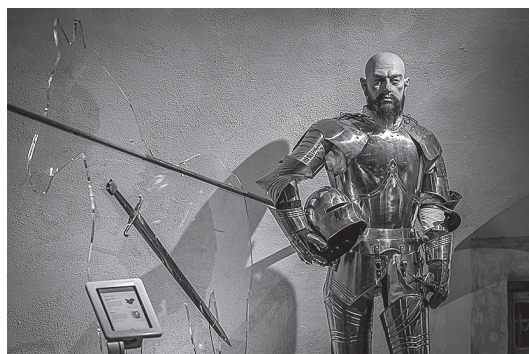
sl.20. Pomično tijelo zmaja Pozoja – dekonstruirana legenda o zmaju Pozoju.
Autor fotografije: Silvio Benč

sl.21. Turski aga u tamnici.
Autor fotografije: Silvio Benč

sl.22. Hiperrealistična lutka vojnika.
Autor fotografije: Silvio Benč

sl.23. Neposlušni kmet u tamnici.
Autor fotografije: Silvio Benč

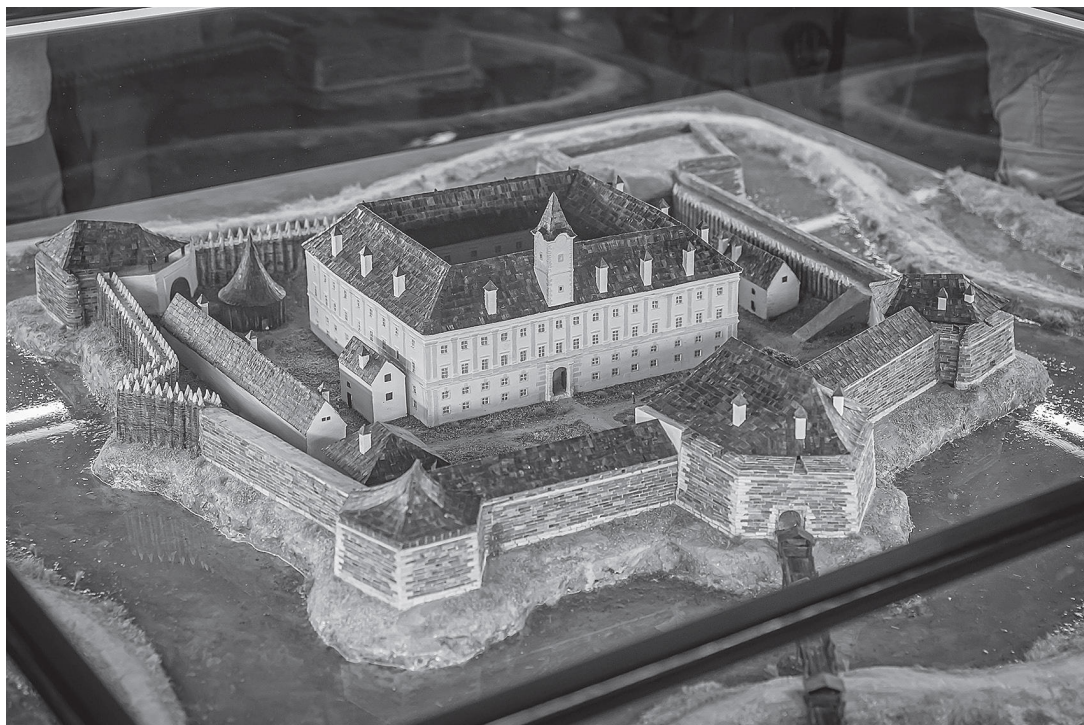

Pri ulasku u donji dio postava posjetitelj dočekuje hologram Nikole Sigetskog, koji poput pravoga muzejskog vodiča pozdravlja posjetitelje i uvodi ih u povijest Staroga grada i povijest obitelji Zrinski te im najavljuje što će sve moći vidjeti. Osim pravih primjeraka povijesnog oružja, prezentirane su i replike, no najviše pogleda ipak privlače hiperrealistične lutke vojnika u prirodnoj veličini. Toliko su realno napravljene da izgledaju poput stvarnih ljudi. Nakon uvodne prostorije slijedi ulazak u dio s tamnicama. Unutar svake od njih nalazi se po jedan ili više kipova, također hiperrealističnih skulptura koje predstavljaju stvarne osobe koje su boravile u tamnicama od razdoblja Zrinskih do prve polovice 20. stoljeća i vremena političkih zatvorenika. Svaka tamnica ima audiopodlogu, neke su opremljene i videoprojeksijom, kao i tekstualnim panelima kako bi se posjetiteljima približila tema. Svim su skulpturama u tamnicama, osim lica, dana i imena te su im dodijeljene priče o njihovim sudbinama nastale na temelju povijesnih izvora i literature, a posjetiteljima su prezentirane uz pomoć audiovodiča. Nakon tamnica ulazi se u prostoriju koja prikazuje

povijest Staroga grada i u kojoj se nalaze raritetni primjerci oslikanih gotičkih rebara iz srednjovjekovne faze gradnje, ali i maketa kompleksa iz razdoblja najvećeg prosperiteta, vladavine Zrinskih. Nakon toga posjetitelji nailaze na drveni čardak u prirodnoj veličini. Čardaci su vojnicima Zrinskih služili kao promatračnice na rijeci Muri s kojih su vrlo uspješno kontrolirali upade Osmanlija na te prostore. U donjem dijelu postava maksimalno su iskorištene mogućnosti novih tehnologija poput 3D mapping tehnologije, hologramskog prikaza, multimedijjskih ekrana i prikaza. Posljednja prostorija namijenjena je najmlađima – to je muzejska igraonica s drvenim replikama mačeva, buzdovana, sjekirica i štitova, s viteškim tunikama, knjigama muzejskih priča i ostalim rekvizitima za zabavu najmlađih.

Posjetiteljima se nudi i specijalizirana aplikacija za pametne telefone s uslugama vođenja i interpretacije izložaka. (21., 22., 23.)

Primljeno: 24. rujna 2021.

sl.24. Maketa Starog grada Čakovec.
Autor fotografije: Silvio Benč

MEDIMURJE TREASURY – A NEW MUSEUM OF THE INTANGIBLE HERITAGE

After four years of work on the renovation of the fortifications of the Burg of the Zrinskis, in July 2021 the Medimurje Treasury Museum of the Intangible Heritage was opened as a new unit of the Čakovec Medimurje Museum. Making use of contemporary technology hologram displays, multimedia monitors, 3D mapping technology and guiding with smartphone applications, the Treasury interprets the mythology, beliefs, traditional customs and vernacular creativity of Medimurje, as well as the turbulent history of the fortifications of the Burg of Čakovec.

The fortifications of Čakovec Burg were completely reconstructed and revitalised in building operations, the facsimile of the demolished Baroque building of the 18th century was reconstructed, and as well as the Treasury being equipped with new furnishing, exhibits, commercial facilities and innovative technological approaches, the space was adopted to persons with special needs, with emphasis on persons with mobility issues and blind and visually impaired persons with the use of tactile guidance strips, tactile maps, a catalogue in Braille, lifts and platform lifts. The structural repairs of the fortifications and the actual ramparts were very important and prevented any damage to load-bearing structures. Alongside the permanent collection a new reception area was made with a souvenir shop, multimedia hall, space for educational activities and a café with terrace on the bastion under the tower. The interior court between palace and fortifications was landscaped and was turned into a focal point for the visitors to be outside. The results of the careful thinking in the execution of the works and the new museological conception were the innovative building practices implemented in the contemporary renovation of the heritage and a modern and technologically advanced museum set-up.